

میزان آگاهی ماماها از قانون مجازات اسلامی سقط جنین در بیمارستان علوی شهر

اردبیل

نویسندگان:

فیروزه اسدزاده^۱، نسرین همایونفر^۲، معصومه رستم نژاد^۳، فریده مصطفی زاده^۴، رافت کاظم زاده^۵

۱ و ۳ و ۴ - اعضای هیئت علمی دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی اردبیل

۲ - نویسنده مسئول و عضو هیئت علمی دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی اردبیل

۵ - کارشناس مامایی دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی اردبیل

چکیده

زمینه و هدف: حاملگی ناخواسته یک مشکل گسترده در تمام دنیا می باشد که زوایای فرهنگی مشکل متفاوت می باشد ولی عوارض آن یکسان است. در دین مبین اسلام سقط جنین به خاطر کنترل جمعیت مجاز نیست. در بین مشاغل مامایی یکی از حرفه هایی است که با پدیده سقط ارتباط مداوم دارد و در صورتیکه آگاهی ماماها لازم از تبعات انجام سقط نداشته باشد دچار مشکلات حقوقی و شرعی خواهند شد. پژوهش حاضر در همین راستا صورت گرفته است.

روش کار: پژوهش حاضر یک مطالعه توصیفی است که ۳۶ مامای شاغل (تمامی واحد ها) در آن شرکت داده شد ابزار گردآوری داده ها پرسشنامه محقق ساخته در دو بخش مشخصات دموگرافیک و آگاهی در مورد قوانین سقط بود. میزان آگاهی در سه قسمت کم، متوسط، زیاد محاسبه گردید وبا نرم افزار SPSS تجزیه و تحلیل شد.

یافته ها: بر اساس نتایج پژوهش اکثریت واحد های پژوهش (۹۷/۲٪) از اینکه سقط جنین یک جرم است و هر کس باعث سقط شود مجرم است، اطلاع داشتند. ولی در کل ۶۱/۱ درصد افراد آگاهی متوسط و ۱۹/۴ درصد آگاهی کم در مورد قوانین جاری در مورد سقط داشتند. فقط ۱۹/۶ درصد افراد آگاهی بالایی داشتند. لازم بذکر است که مدرک ۹۸ درصد نمونه ها کارشناسی و ۹۰ درصد در گروه سنی ۲۰-۳۰ قرار داشتند. ارتباط معنی دار بین سن و مدرک تحصیلی واحدهای پژوهش با آگاهی آنان وجود نداشت. ($P < 0.05$).

بحث و نتیجه گیری: با توجه به یافته های پژوهش آگاهی ماماها نسبت به قانون مجازات اسلامی سقط متوسط می باشد که مسلماً موجبات درگیریهای حقوقی و شرعی را برای آنان در پی خواهد داشت و بایسته است با برگزاری مکرر بازآموزیها در صدد رفع این نقص اقدام گردد.

کلمات کلیدی: قانون مجازات اسلامی، سقط، آگاهی ماماها

مقدمه

تردیدی نیست سقط جنین یکی از ره‌آورد‌های نامیمون دنیای مدرن است و اگرچه این عمل در تمام اعصار و قرون کم و بیش انجام می گرفته اما در دوران بروز و ظهور و پیشرفت تمدن جدید روند افزایشی نگران کننده ای دارد (۱). سقط جنین یکی از عوامل مرگ و میر مادران در دنیا است، در ایران با وجود ممنوعیت قانونی و محدودیت فرهنگی و اجتماعی، آمار نشان‌دهنده مواردی از سقط عمدی است (۲) حاملگی ناخواسته یک مشکل گسترده در تمام دنیا می باشد هر چند که زوایای فرهنگی مشکل متفاوت می باشد ولی عوارض آن یکسان است. در دین مبین اسلام سقط جنین به خاطر کنترل جمعیت مجاز نیست و در بین مشاغل، مامایی یکی از حرفه‌هایی است که با پدیده سقط ارتباط مداوم دارد و در صورتیکه آگاهی لازم از تبعات انجام سقط نداشته باشد دچار مشکلات حقوقی و شرعی خواهند شد. سقط دومین علت شکایات ناشی از قصور پزشکی مربوط به رشته زنان - مامایی بوده و اجازه انجام کار از نظر قانونی، به معنی آگاهی از قوانین اجرایی آن است، و چون در حرف پزشکی، عدم آگاهی پیش از آنکه بهانه‌ای برای فرار از قانون باشد، خود نوعی جرم محسوب می شود یکی از مشکلات ماماها در محیط‌های کاری مواجهه با مسائل قانونی است (۳). از طرف دیگر به لحاظ پیشرفت‌هایی که در زمینه‌های مختلف علم مامائی از جمله موارد سقط درمانی، روش‌های مختلف پیشگیری از بارداری و روش‌های

نوین درمان ناباروری ایجاد شده، گستردگی بیشتری در مسائل قانونی و اخلاقی به وجود آمده است. ماماها در عرصه‌های بالینی گوناگون مانند مشاوره قبل از بارداری، غربالگری قبل از تولد، مراقبت حین زایمان و ختم بارداری درگیر هستند و بایستی مطمئن باشند که پیشنهادها و پاسخگوئی قانونی و حرفه‌ای آنها برآورده شده است. کسانی که تازه وارد حرفه مامائی می شوند بایستی از ملاحظات اخلاقی که ممکن است در هر شیفت کاری آنها پیش آید مطلع باشند (۴). در مطالعه گوندوگموس^۱ و همکاران مطالب قانونی که ماماها و پرستاران به دنبال خطاهای پزشکی خود به عنوان دفاعیه در دادگاه مطرح کرده بودند، مورد بررسی قرار گرفت. بر اساس نتایج این تحقیق در ۵۹ درصد موارد کارکنان بهداشتی دفاعیه موجهی نداشته و محکوم شده بودند. در این میان ماماها بیشترین درصد محکومیت را داشتند. سپس پزشکان و در درجه سوم پرستاران قرار داشتند (۵). ماما به عنوان ارائه‌کننده خدمات بسیار متنوع از قبیل مشاوره بهداشت باروری، مراقبت‌های قبل، حین و پس از زایمان، انجام زایمان طبیعی با مسئولیت‌های کامل مراقبت از نوزاد و کودک تا قبل از ۵ سال، ارائه‌دهنده خدمات تنظیم خانواده و بسیاری خدمات مشابه، برای کار مستقل در دفاتر کار مامایی و ارتباط با قشر عظیم زنان جامعه، باید با حیطه قانونی وظایف خویش آشنا باشد. آگاهی درست و کافی از محدوده

1 - Gundogmus

وظایف، اختیارات و قوانین و مقررات در هر حرفه، منجر به کاهش تخلفات و تبعات ناخوشایند آن خواهد شد. شناخت کامل حدود وظایف و اختیارات قانونی کار ماما و همچنین حقوق و تکالیف وی نسبت به جامعه، از نظر پزشکی قانونی اهمیت بسیار زیادی دارد. آگاهی ضعیف ماماها در زمینه خطاهای حرفه ای، مجازات مرتبط با آن و مراجع رسیدگی کننده به این جرایم، مشکلات جدی برای آنان پدید می آورد پرداختن به جنبه های علمی اسلام در رابطه با گروههایی که با سلامت و بهداشت سر و کار دارند بسیار ضروری است از آن جایی که در بسیاری از موارد شاغلین این حرفه در زمینه های فوق مورد مشورت قرار می گیرند این ضرورت دو چندان می شود (۴). بهر حال مهم این است که در حیطه کاری مامائی بایستی بر رعایت ضوابط قانونی، مسائل اخلاقی و احکام شرعی در عملکردهای حرفه ای تاکید شود. بسیاری از ماماها فکرمی کنند که همه تصمیمات را پزشک می گیرد و لذا آنان در خطاهای احتمالی پاسخگو نیستند در صورتی که در بسیاری از موارد یک ماما تصمیم گیرنده واقعی است و اگر در تصمیماتش به جنبه های قانونی و اخلاقی آنها اشراف نداشته یا به آنها آگاه نباشد از دید قانون برائت نداشته و مصون نخواهد بود (۳). بدیهی است آنچه می تواند شاغلین این حرفه را در شرایط سخت تصمیم گیری های حرفه ای یاری نماید و آنها را از خطاهای جبران ناپذیر مصون بدارد آگاهی از ضوابط قانونی و شرعی است (۵). اما میزان آگاهی این کارکنان از این ضوابط چقدر

است؟ قطعاً کشف میزان و چگونگی این آگاهی ما را در تعیین نیازهای آموزشی و خلاء هائی که در این میان وجود دارد (به منظور تدوین برنامه های آموزشی برای پر کردن این خلاها) کمک خواهد نمود لذا بر آن شدیم تا طی تحقیقی به بررسی میزان آگاهی ماماها ی شاغل بپردازیم.

روش کار

این مطالعه از نوع توصیفی تحلیلی بوده و جامعه پژوهش را کلیه ماماها ی شاغل در مرکز بهداشتی و درمانی علوی تشکیل می داد. نمونه ها شامل ۳۶ نفر (کل نمونه) بودند که از طریق نمونه گیری آسان (در دسترس) انتخاب شدند. اطلاعات از طریق پرسشنامه که شامل مشخصات دموگرافیک و سوالات مربوط به مسائل قانون مجازات اسلامی سقط جنین بود جمع آوری شد. میزان آگاهی در سه قسمت کم، متوسط و زیاد محاسبه گردید و با نرم افزار SPSS تجزیه و تحلیل شد.

یافته ها

مدرک تحصیلی ۹۸ درصد نمونه ها کارشناسی و ۹۰ درصد در گروه سنی ۲۰-۳۰ قرار داشتند بر اساس نتایج پژوهش اکثریت واحد های پژوهش (۹۷/۲٪) از اینکه سقط جنین یک جرم است و هر کس باعث سقط شود مجرم، اطلاع داشتند. ولی در کل ۶۱/۱ درصد افراد آگاهی متوسط و ۱۹/۴ درصد آگاهی کم در مورد قوانین جاری در مورد سقط داشتند. فقط ۱۹/۶ درصد افراد آگاهی بالایی داشتند. میزان آگاهی افراد از میزان دیه ضعیف (۸۱٪)، و در ضمن بسیاری از

واحدها حق انتخاب سقط را برای والدین مجاز می دانستند (۹۰٪). بین سن و میزان تحصیلات واحدهای پژوهش و میزان آگاهی آنها ارتباط معنی دار وجود نداشت ($P < 0.005$).

بحث

با توجه به یافته های پژوهش آگاهی ماماها نسبت به قانون مجازات اسلامی سقط کم ویا متوسط می باشد که مسلما موجبات درگیریهای حقوقی و شرعی را برای آنان در پی خواهد داشت حدود نیمی از نمونه ها از قانون مجلس شورای اسلامی در مورد شرایط سقط قانونی اطلاع نداشتند. با توجه به اینکه این قانون در سال ۸۴ تصویب شده است به نظر می رسد که اطلاع رسانی کافی در این زمینه صورت نگرفته است (۴). در مطالعه گارل^۱ و همکاران در بررسی کشمکش های اخلاقی تجربه شده بوسیله کارکنان بهداشتی، همه پاسخ دهندگان گفته بودند که تشخیص های قبل از تولد و تشخیص موارد ختم بارداری بیشترین نگرانی اخلاقی را برای آنان ایجاد کرده که بیشترین درصد آن را سقط درمانی در حاملگی های با جنین ناهنجار تشکیل می داده است. به هر حال کارکنان بهداشتی در تشخیص های قبل از زایمان با وضعیت های دشوار اخلاقی مواجه می شوند که کشمکش های درونی آنها را افزایش می دهد. لذا دادن اطمینان خاطر به آنها و حمایت از آنان برای مشاوره با زنان باردار ضروری است (۷). پاکدل نیز در ۷۵/۵ درصد افراد مورد مطالعه عدم

آگاهی یا آگاهی کم نسبت به مجازات های قانونی وجود داشت (۷). در مطالعه کاهوئی و همکاران نیز آگاهی و عملکرد دستیاران و دانشجویان پزشکی نسبت به مستند سازی مراقبتهای ارائه شده به بیمار ضعیف بود (۸). میزان آگاهی واحدهای پژوهش از میزان دیه در سنین مختلف جنین ضعیف بود که مصطفی زاده نیز در مطالعه خود به این نتیجه رسید که ۴۳/۸ درصد از ماماها از آگاهی خوب نسبت به مسائل شرعی و حقوقی سقط برخوردار هستند (۹) که این اختلاف می تواند بدلیل کمبود کلاسهای توجیهی در این حوزه باشد. پرداختن به جنبه های علمی اسلام در رابطه با گروههایی که با سلامت و بهداشت سر و کار دارند بسیار ضروری است. چنانچه موضوعات پزشکی که در رابطه با مسائل اسلامی است از سوی متخصصین مختلف بصورت صحیح طرح گردد، و علمای اسلام با استفاده از آیات قرآنی و فقه شکوفا و اخلاق اسلامی در راه حل آن بکوشند، پزشکی این جامعه با اهداف عالی اسلام الگوئی مطلوب و مقتضی زمان امروز برای دنیای اسلام خواهد بود (۱۰). در این مطالعه بین سن و آگاهی ارتباط معنی دار وجود نداشت همچنین در مطالعه کاهوئی وضعیت اینترنتها از دستیاران بهتر بود و استاجرها عملکرد بهتری نسبت به اینترنتها و دستیاران در زمینه مستند سازی و تکمیل پرونده بیمار داشتند (۸). در مطالعه بنائیان نیز بین سن، سطح تحصیلات با میزان آگاهی ارتباط معنی داری دیده نشد و این بدین

¹ - Garel

معنی است که این عوامل نتوانسته اند آگاهی افراد را تغییر دهد. در مطالعه نگارنده و همکارانش بین شغل، جنس، درجه تحصیلی و سابقه کاری با میزان آگاهی پرستاران و ماماها از موضوعات اخلاقی ارتباط معنی داری وجود نداشت (۴).

نتیجه گیری

با توجه به آگاهی کم، اعلام نیاز به بازآموزی و

تمایل به شرکت در بازآموزی در اکثریت نمونه‌ها، تدوین برنامه‌های آموزشی مستمر در این زمینه ضروری است. همچنین توصیه میشود جهت پربارتر کردن محتوی درسی دانشجویان مامائی در زمینه مورد بحث در سرفصل دروس دانشگاهی تجدید نظر گردد.

منابع

- ۱- مظفری احمد، بررسی جرم سقط جنین در حقوق ایران، مجله دادرسی، شماره ۱۵، ۱۳۷۸، ص: ۳۱-۲۵
- ۲- چینی چیان مریم، هلاکویی کوروش، رفایی شیر پاک خسرو. مطالعه کیفی سقط عمدی در ایران، فصلنامه پایش، سال ششم شماره ۳، ۱۳۸۶، ص: ۲۱۹
- ۳- شاه محمدی، مسئولیت های قانونی، مشکلات حرفه‌ای. هفته نامه آتیه، شماره ۵۹۵، ۱۳۸۵
- ۴- شایسته بنائیان، منیژه سرشتیپی آگاهی ماماها، استان چهارمحال و بختیاری نسبت به احکام قانونی و شرعی حیطة مامائی و برخی از عوامل مرتبط با آن در سال ۱۳۸۵، مجله دانشگاه علوم پزشکی شهر کرد، دوره نهم، شماره ۳، ۱۳۸۶، ص: ۳۷-۴۴
- 5-Gundogmus UN, Ozkara E, Mete S. Nursing and midwifery malpractice in Turkey based on the higher health council records. *Nurs Ethics*. 2005 Jun; 12(1): 2-12.
- ۶- پاکدل محبوبه، مادرشاهیان فرح. بررسی آگاهی و نگرش شاغلین پرستاری از محدوده شرح وظایف و حمایت‌های قانونی و اجتماعی مربوط به آنان در بیمارستان آموزشی دانشگاه علوم پزشکی مشهد. خلاصه مقالات همایش پرستار و قانون. تهران وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی. دفتر پرستاری. ۱۳۷۷، ص: ۱۱
- 7-Garel M, Gosme-Sequaret S, Kaminski M. Ethical decision-making in prenatal diagnosis and termination of pregnancy: a qualitative survey among physicians and midwives. *Prenat Diagn*. 2002; 22(9): 811-17.
- ۸- کاهوئی مهدی، طاهریان عبای علی، بابا محمدی حسن، کیقبادی سیف الله. میزان آگاهی و عملکرد دستیاران و دانشجویان پزشکی نسبت به مستند سازی مراقبت‌های ارائه شده به بیمار از دیدگاه نظام پزشکی ۸۰-۱۳۷۹. مجله علوم پزشکی بابل، شماره ۲، ۱۳۸۲، ص: ۶۷-۷۳
- ۹- مصطفی زاده فریده، رستم نژاد معصومه، مشعوفی مهرناز. بررسی میزان آگاهی و نگرش پرسنل مامائی مراکز بهداشتی و درمانی و آموزشی شهر اردبیل نسبت به احکام حقوقی و شرعی سقط جنین ۱۳۸۴. خلاصه مقالات ارائه شده در نخستین همایش کشوری دستاوردهای پژوهشی در مامائی ۱۴-۱۳ اردیبهشت ۸۵، ص: ۱۸۴
- ۱۰- احمدی بتول. بررسی میزان تأثیر اسلام در وضعیت بهداشت و درمان زنان. اخلاق پزشکی در آئینه اسلام (مجموعه مقالات اخلاق پزشکی)، ج ۲، تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات اخلاق پزشکی، چاپ اول ۱۳۷۳، ص: ۱۰۳